

Uloga odgajatelja u prepoznavanju zlostavljenog djeteta

Bautović, Marijana

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:840974>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

MARIJANA BAUTOVIĆ

ZAVRŠNI RAD

**ULOGA ODGAJATELJA U
PREPOZNAVANJU
ZLOSTAVLJANOG DJETETA**

Mentorica: Maša Malenica

Zagreb, rujan, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(ZAGREB)

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Marijana Bautović

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Uloga odgajatelja u prepoznavanju zlostavljanog djeteta

MENTORICA: Maša Malenica

Zagreb, rujan, 2019.

Izjava o autorstvu rada:

Potvrđujem da sam osobno napisala rad “*Uloga odgajatelja u prepoznavanju zlostavljanog djeteta*“ i da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Marijana Bautović

Mjesto i datum: Zagreb, rujan, 2019.

Sadržaj:

SAŽETAK.....	6
SUMMARY	7
1. Uvod	8
2. Zlostavljanje djece	9
2.1. Pojmovno određenje zlostavljanja	9
3. Oblici zlostavljanja	11
3.1. Fizičko zlostavljanje	12
3.1.1. Agresija	14
3.2. Psihičko (verbalno) zlostavljanje	16
3.2.1. Pasivna agresija	17
3.3. Seksualno zlostavljanje.....	18
3.4. Zanemarivanje.....	19
4. Posljedice zlostavljanja	21
5. Uloga odgojitelja u prepoznavanju zlostavljanog djeteta	23
6. Pomoć žrtvama zlostavljanja	25
7. Zaključak.....	27
8. Literatura	29

SAŽETAK

Problem koji je veći od samog zlostavljanja jest taj što ono često ostaje neprepoznato. Kako bi svaka potencijalna žrtva zlostavljanja bila zaštićena, a nasilje nad istom prevenirano, potrebno je osvijestiti sve sudionike društva o nužnoj edukaciji o nasilju i onomu što ono jest. Zlostavljanje uključuje različite oblike, a to mogu biti fizičko, verbalno ili psihičko, seksualno, međuvršnjačko zlostavljanje, zanemarivanje itd. Postoje različiti oblici zlostavljanja te su jako često međusobno isprepleteni i ne isključuju se međusobno. Nužno je reagirati na svaku sumnju kada je riječ o zlostavljanju kako bi se stopa zlostavljanja smanjila jer je ono uvelike prisutnije u društvu u odnosu na ono što statistika pokazuje. Važnu ulogu u prevenciji nasilja kod djece imaju odgajatelji/ce jer mnogo vremena provode s djecom te imaju mogućnost primijetiti neke indikatore koji ukazuju na mogućnost postojanja zlostavljanja u djetetovu životu, stoga je jako važno znati prepoznati takve znakove, ali i na njih pravilno reagirati u skladu sa situacijom.

Ključne riječi: *zlostavljanje , zanemarivanje , posljedice , prevencija*

SUMMARY

The problem that goes beyond the abuse itself is that it often goes unrecognized. In order for every potential victim of abuse to be protected and prevented from violence, it is necessary to make all participants in society aware of the necessary education about violence and what it is. Abuse involves various forms, which can be physical, verbal or psychological, sexual, peer abuse, neglect, etc. There are various forms of abuse and very often they are intertwined and not mutually exclusive. It is imperative to respond to any suspicion of abuse in order to reduce the rate of abuse because it is much more present in society than what statistics show. Educators play an important role in the prevention of violence against children because they spend a lot of time with children and have the ability to see some indicators that indicate the possibility of abuse in a child's life.

Keywords: *abuse, neglect, consequences, prevention*

1. Uvod

Jedan od velikih problema s kojima se današnje društvo susreće jest zlostavljanje koje nažalost, često ostaje neprepoznato. Iz tog razloga jako je važno naglasiti ulogu koju odgajatelj/ica ima u prepoznavanju zlostavljanja, reagiranju na isto, ali i posebice njegovoj prevenciji, obzirom da, kada su u pitanju djeca, svijest o količini i posljedicama zlostavljanja još uvijek nije razvijena. Ovaj rad bavi se upravo tom temom. Koncipiran je na način da se u drugom poglavlju ovog rada pojmovno obrađuje zlostavljanje te se čitatelju daje šira slika onoga što zlostavljanje jest. U trećem poglavlju predstavljeni su i pobliže objašnjeni različiti oblici zlostavljanja te je kroz isto naglašena njihova povezanost, a u istom poglavlju navedeni su pojmovi iz područja psihologije kao zasebni dijelovi ovog rada kako bi se istaknula važnost iste (agresija i pasivna agresija). Nadalje, u četvrtom poglavlju ovog rada objašnjene su potencijalne posljedice zlostavljanja te je predloženo na koji način ono može utjecati na budući tijek života žrtve koja je isto proživljavala (ili još uvijek proživljava), a u petom poglavlju naglašena je uloga odojitelja/ice u prevenciji zlostavljanja, njegovu prepoznavanju i daljnjem reagiranju. Ovim radom želi se naglasiti važnost reagiranja na svaku sumnju na potencijalno nasilje te važnost adekvatnog daljnjeg postupanja u takvim slučajevima u procesu pomoći žrtvama, a odgojitelji/ce kao osobe koje veliki dio vremena provode s djecom imaju priliku u međusobnoj interakciji pomoći im i naučiti ih da pomognu drugima, stoga je uloga odgajatelja/ice u samom procesu neizostavna i jako važna.

2. Zlostavljanje djece

Ključnu ulogu u prepoznavanju zlostavljanog djeteta imaju osobe koje svakodnevno sudjeluju u interakciji s djecom, od obitelji do institucionalnih radnika. Statistički podaci govore kako se zlostavljanje najčešće odvija u samoj obiteljskoj zajednici, stoga je edukacija osoblja koje djeluje kroz rad s djecom neophodna. "Roditelji se kao zlostavljači javljaju u 95% slučajeva. Usprkos široko rasprostranjenom mišljenju da su zlostavljači djece psihički poremećene osobe, istraživanja pokazuju da se u oko 80-90% slučajeva radi o zrelim i odgovornim osobama. Ne treba zanemariti ni preostali postotak roditelja, kod kojih je moguće evidentirati različite vidove psihičkih smetnji. U znatnom postotku prisutne su i zloupotrebe alkohola i psihoaktivnih tvari, kao i različiti vidovi kriminalnog ponašanja." (Đuričić-Banjanin, 1998, 108). Kako bi zlostavljanje djeteta bilo prepoznato, od velike je važnosti fokusirati se na svaku individuu zasebno kako bi se dalo razlučiti da li je u pitanju osobnost djeteta ili ponašanje koje je posljedica zlostavljanja. Osobnosti djece međusobno se razlikuju, stoga je bitno prepoznati sramežljivo/povučeno dijete i razlikovati ga od djeteta čije je takvo ili slično ponašanje posljedica čina zlostavljanja, a da bi to bilo moguće, dijete treba promatrati i upoznavati tijekom određenog perioda kako bi se eventualna nagla promjena ponašanja mogla pravovremeno uočiti te kako bi se na istu moglo reagirati. Određene tipove zlostavljanja lakše je uočiti od drugih. Primjerice, fizičko zlostavljanje može se manifestirati masnicama koje su oku vidljive te lako uočljive, dok se psihičko zlostavljanje otkriva teže, posebice ukoliko osoba koje je dužna nasilje prepoznati, ne poznaje dijete duži period. Da bi nasilje bilo prepoznato, prvenstveno je važno znati što sve ono uključuje odnosno koji sve tipovi zlostavljanja postoje.

2.1. Pojmovno određenje zlostavljanja

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (WHO, 2016.), zlostavljanje se pojmovno određuje kao svaki oblik tjelesnog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja i nemarnog postupanja ili iskorištavanja djece, što rezultira stvarnom ili potencijalnom opasnosti za djetetovo zdravlje, preživljavanje, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja i moći. Zlostavljanje je pojam koji obuhvaća širok spektar negativnih ponašanja u međuljudskim odnosima, a postojanje istoga manifestira se na cjelokupan razvoj osobe te utječe na psihičko, emocionalno i fizičko stanje individue.

Posljedice zlostavljanja mogu biti kobne, često su dugoročne i uvelike oblikuju daljnji život i djelovanje žrtve koja je isto proživjela, a o tome će biti govora u kasnijim poglavljima rada. Nadalje, zlostavljanje ima različite oblike, no veoma česta pojava jest da se oblici zlostavljanja često međusobno isprepleću, odnosno jedan drugoga ne isključuju. Ukoliko je prisutno fizičko zlostavljanje, vrlo često je popraćeno primjerice uvredama, koje spadaju u kategoriju psihičkog zlostavljanja. Prema Pavloviću (2012) zlostavljanje je svaka gruba zlouporaba i grubo postupanje roditelja, posvojitelja, skrbnika ili druge osobe u odgoju djeteta; objektivno je izvan opravdanih društveno prihvatljivih disciplinskih mjera te se njime izaziva jača fizička ili psihička bol bez nanošenja tjelesnih ozljeda ili narušenje zdravlja. Kada je zlostavljanje tjelesno sastoji se od tjelesnih bolova. Također, pod pojmom zlostavljanja podrazumijeva se zanemarivanje odnosno zapuštanje djece, no o tome će biti riječi u zasebnom dijelu poglavlja ovog rada. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji isto definira kao slijedeće:

1. tjelesno nasilje
2. tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci
3. psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost
4. spolno uznemiravanje
5. ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci
6. zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje. (Narodne Novine, 2018).

Da bi u potpunosti bilo jasno što zlostavljanje jest i što sve obuhvaća, potrebno je navesti i objasniti te razumjeti sve postojeće tipove zlostavljanja, što je uzrok nastajanja istih te kakve posljedice ono nosi.

3. Oblici zlostavljanja

Prema Berk (2007, 267) zlostavljanje djece ima sljedeće oblike:

- tjelesno zlostavljanje – povređivanje koje dovodi do boli, modrica, porezotina, ožiljaka, opekotina, slomljenih kostiju i drugih povreda
- seksualno zlostavljanje – seksualni komentari, seksualno milovanje, spolni odnos i drugi oblici iskorištavanja
- zanemarivanje . životni uvjeti u kojima dijete ne dobiva dovoljno hrane, odjeće, medicinske skrbi i nadzora
- psihičko zlostavljanje – propust roditelja ili skrbnika da udovolji djetetovim potrebama za ljubav i emocionalnom podrškom te postupci poput ismijavanja, ponižavanja ili teroriziranja, koji oštećuju djetetovo kognitivno, socijalno i emocionalno funkcioniranje.

Već je rečeno kako se oblici zlostavljanja međusobno ne isključuju odnosno ukoliko je jedan oblik zlostavljanja prisutan, to ne znači kako nije prisutan neki drugi oblik ili pak više njih. Suprotno od toga, najčešće su u međudjelovanju odnosno istovremeno je prisutno više oblika zlostavljanja u odnosu zlostavljača i žrtve. Fizičko kažnjavanje često je popraćeno uvredama i destruktivnim komentarima, a isti na žrtvu u velikom broju slučajeva djeluju pogubno i dugoročno. Govoreći o oblicima fizičko zlostavljanje je najlakše uočljivo. Kod fizičkog zlostavljanja ostaju "materijalni" dokazi koji su indikator zlostavljanja, iako to ne mora uvijek biti slučaj jer se i navedeni "materijalni" dokazi često pokušavaju sakriti primjerice odjećom, no svakako su lakše uočljivi od psihičkog/verbalnog zlostavljanja koje ne može biti primijećeno golim okom, već samo interakcijom, dijalogom i posvećenosti individui i u ovom slučaju odgojiteljskoj profesiji, ali i bilo kojoj drugoj koja uključuje svakodnevnu interakciju s potencijalnim žrtvama zlostavljanja. Najviše pažnje posvećeno je seksualnom zlostavljanju, posebice kada je riječ o djeci, no često kada je riječ o seksualnom zlostavljanju, u shvaćanju samog pojma, nužno je uključen seksualni odnos te ono isti podrazumijeva kada se o tome govori, ali u sferu seksualnog zlostavljanja spada širok spektar radnji ili komentara koji ne uključuju seksualni odnos, a isti mogu destruktivno utjecati na razvoj zdrave seksualnosti, a nadalje i na cjelokupan psihički razvoj osobe odnosno djeteta. Osim navedenih oblika zlostavljanja, zanemarivanje se navodi kao oblik zlostavljanja kod kojega je prisutna smanjena odnosno nedovoljna briga za dijete i zadovoljenje njegovih potreba koje se može

primijetiti na nekoliko razina, no o tome će detaljnije biti govora kasnije u ovom poglavlju rada. Dakle, osnovni oblici nasilja nad djecom su: fizičko, psihičko (emocionalno) i seksualno zlostavljanje te zanemarivanje djeteta (Trbonja, 2007).

3.1. Fizičko zlostavljanje

Kao što je već navedeno, fizički oblik zlostavljanja nad žrtvom može se uočiti lakše od ostalih oblika zlostavljanja iz razloga što su kod tog oblika zlostavljanja najčešće vidljivi "materijalni" dokazi, odnosno na tijelu žrtve možemo uočiti masnice, ožiljke i sl. kao posljedicu istoga. Prema Trbonji (2007), oblici fizičkog nasilja su:

- udaranje nogama i rukama,
- čupanje kose,
- zaokretanje dijelova tijela ili lica,
- udaranje remenom, štapom, palicom ili sličnim predmetima,
- povrede tupim predmetima,
- povrede oštrim predmetima,
- opekotine,
- vezanje,
- zaključavanje u stan, kuću ili neku drugu prostoriju,
- pokušaj davljenja ili utapanja,
- trovanje hranom, lijekovima, drogom ili alkoholom.

Danas je fizičko kažnjavanje prepoznato kao jako destruktivna metoda kod odgoja djece te je popraćena zakonskom regulativom koja isto kažnjava, a također je zakonski regulirano da bilo koji djelatnik koji sudjeluje u interakciji sa žrtvom, a posebice djetetom, dužan je isto prijaviti nadležnim službama koje daljnjim postupcima nastoje žrtvu osigurati tj. pružiti žrtvi adekvatnu zaštitu i skrb, a počinitelja kazniti odgovarajućim kaznama koje su u slučaju fizičkog i seksualnog nasilja najstrože, u odnosu na kazne koje su posljedica ostalih oblika zlostavljanja. U Članku 7. Zakona o zaštiti nasilja u obitelji navedeno je slijedeće:

(1) Zdravstveni radnici, djelatnici u ustanovama socijalne skrbi, osobe zaposlene u odgojno-obrazovnim ustanovama, stručni radnici zaposleni u vjerskim ustanovama, humanitarnim

organizacijama ili organizacijama civilnog društva te sve druge stručne osobe koje u svom radu dolaze u kontakt sa žrtvama nasilja u obitelji dužni su prijaviti policiji ili državnom odvjetništvu počinjenje nasilja u obitelji za koje su saznali u obavljanju svojih poslova.

(2) Tijela koja postupaju povodom nasilja u obitelji dužna su bez odgode obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb o činjenicama i okolnostima koje su pridonijele ili pogodovala počinjenju nasilja u obitelji, radi poduzimanja mjera iz nadležnosti centra za socijalnu skrb. (Narodne novine, 70/17, 2018).

Obzirom da djelatnici u odgojiteljskim ustanovama svakodnevno sudjeluju u interakciji s velikim brojem djece, isti su u mogućnosti uočiti znakove koji ukazuju na različite oblike zlostavljanja, a posebice fizičkog zlostavljanja, čak i kada oni nisu vidljivi na očigled. Primjerice, tijekom presvlačenja nakon nestašluka prilikom hranjenja ili presvlačenja kako bi se djeca pripremila za sat kineziološke metodike odgojitelji mogu vidjeti znakove koji ukazuju na fizičko zlostavljanje, iako su oni u pokušaju prikrivanja odjećom i slično. Kao što je navedeno, svaka sumnja na takav i drugi oblik zlostavljanja mora biti prijavljena i na nju se mora na neki način reagirati kako bi potencijalna žrtva zlostavljanja pravovremeno bila zbrinuta na svim poljima koji oblikuju njezin pravilan rast, razvoj i odrastanje te kako bi ista imala priliku nastaviti živjeti životom koji svaka individua zaslužuje. Nadalje, brojna istraživanja pokazala su kako osobe koje provode zlostavljanje, često su i sami bili žrtve nasilja u ranoj dobi ili tijekom života, a sami zlostavljači koji primjenjuju takav oblik nasilja u velikom broju imaju problema s konzumacijom alkohola ili droga te s kontrolom bijesa koji nisu u stanju pravilno kanalizirati, već unutrašnje nastale frustracije, svjesno ili nesvjesno, iskaljuju na vlastitoj djeci. Također, takav profil osobe jako često agresiju vidi kao rješenje, odnosno agresijom stvara strah kod žrtve čime se njegova pozicija u odnosu zlostavljač-žrtva postavlja kao superiorna te je žrtvom lako manipulirati jer je njezino djelovanje uvelike oblikovano strahom, pa čak i sramom zbog onoga što joj se događa. Nažalost, unatoč velikim promjenama u odnosu na povijesno gledano fizičko kažnjavanje, ono je još uvijek na neki način tabu tema. Žrtve, bilo da je u pitanju dijete ili odrasla osoba, zbog onoga što joj se događa često osjeća krivnju ili sram te joj je iz tog razloga teško razgovarati s nekim o tome, a još teže prijaviti zlostavljanje nadležnim službama iz straha zbog onoga što bi se moglo dogoditi dalje, odnosno kako će zlostavljač reagirati kada se isto dogodi. Naravno, u prilog

tome ne ide činjenica što sam postupak dugo traje, a dokazi nekada i nisu pristupačni onoliko koliko nadležna tijela zahtijevaju. Primjerice, nedavno pokrenuta inicijativa pod nazivom "Spasi me" okupila je velik broj osoba koje su bile ili jesu žrtve fizičkog zlostavljanja, a isto se odvijalo tijekom različitih životnih dobi, počevši od najmlađe pa do starije. Prouče li se svjedočanstva brojnih žrtava koje su isto proživjele, može se primijetiti kako sam sustav u praksi ne reagira na nasilje kako bi žrtvu zaštitio te se promjene, koje inicijativa zahtijeva, moraju uvesti u sam Zakon što prije kako do tih ili sličnih situacija ne bi dolazilo. Na primjer, ukoliko zlostavljač ne nanese žrtvi teže tjelesne ozljede (lom), protiv zlostavljača podnosi se prekršajna prijava, a same sankcije koje isti zaslužuje su neznatne, obzirom na ono što je počinjeno.

3.1.1. Agresija

Agresivno ponašanje je jedan od najčešćih problema u ponašanju kod djece predškolske i školske dobi. Smatra se da je upravo ono uzrok za traženje pomoći čak kod 50% djece kojoj se pruža dodatna stručna pomoć. (Milanović i dr., 1998.) Dijete u ranoj dobi uči po modelu, što znači da ponašanja koja imaju priliku vidjeti od vlastitih roditelja ili osoba koje smatraju autoritetima prihvaćaju kao normalna i poželjna. Ukoliko dijete u svojoj najužoj okolini odnosno obitelji gleda agresivno ponašanje kao normalno ophođenje u međuljudskim odnosima, velika je vjerojatnost da će isto prisvojiti te se na takav način ponašati u budućnosti prenoseći takvo ponašanje kao normalno i u svoju buduću zajednicu. Agresivna ponašanja prema vrsti dijele na fizička i verbalna, a prema uzrocima pojavljivanja na nenamjerna (ili emocionalna) i namjerna (ili instrumentalna). Namjerna agresija je motivirana težnjom za postignućem nekih vanjskih ciljeva i služi kao instrument za postizanje tih ciljeva, dok je nenamjerna (impulzivna ili ekspresivna) agresivnost motivirana emocionalnim promjenama u organizmu (napetošću, razdražljivošću). (Brajša–Žganec, 2003.) Agresivnost se također dijeli na izravnu (direktnu) i neizravnu (indirektnu). Izravnom se smatraju fizička i verbalna agresija (ruganje, vrijeđanje, kritiziranje, naređivanje, čupanje, udaranje, guranje...), dok se neizravnom smatraju sociomanipulativna ponašanja (ogovaranja, isključivanja iz igre, ignoriranje...). Također, postoje autoagresija ili samoozljeđivanje (čupanje kose, griženje noktiju, bacanje po podu, lupanje glavom o podlogu...) i potisnuta agresija (progutane uvrede i psovke, progutan odgovor), koja se najčešće javlja kao strah od kazne, a kasnije se često manifestira psihosomatskim bolestima (osipi po tijelu, grčevi crijeva...). (Milanović i dr.

1998.) Obzirom na navedene činjenice, agresija uzrokuje nastanak "nove" agresije te navedeno stvara začarani krug. Agresija stvara nove zlostavljače, a i sama proizlazi iz zlostavljanja zbog osjećaja bespomoćnosti te viđenja iste kao jedinog rješenja u konfliktnim situacijama ili u slučaju zadovoljenja vlastitih potreba na takav način. Zbog toga je jako važno da dijete izloženo takvoj okolini boraveći u institucijama (kao što je vrtić), ima priliku vidjeti poželjna i odgovarajuća ponašanja u takvim i sličnim situacijama. Djecu treba učiti asertivnosti odnosno naučiti ih da na pravilan način pokazuju vlastite emocije te da dođu do cilja (zadovoljenja potreba) na ispravan način ne ugrožavajući pritom druge sudionike, bilo da se to odnosi na sudionike odgojno-obrazovnog procesa ili na članove obitelji. Također, istraživanja su pokazala kako je kod djece koja su izložena svakodnevnom višesatnom igranju računalnih igara, koje u sebi sadrže elemente agresivnog ponašanja, veći rizik od nastajanja agresivnog ponašanja. Uzroci dječje agresivnosti često mogu proizlaziti iz odnosa sa roditeljima te braćom i sestrama. Djeca, čiji roditelji ne prihvaćaju agresivno ponašanje i ne kažnjavaju djecu, bit će najmanje agresivna. Roditelji svojoj djeci pružaju model kako će se ponašati, a svojim odnosom prema djeci će podržavati ili ne podržavati tu agresivnost. (Brajša-Žganec, 2003) Kao što je rečeno, djeca uče po modelu, bilo da je riječ o roditelju ili drugoj odrasloj osobi koja ima utjecaj na rast i razvoj djeteta, stoga je jako važno djeci osigurati odgovarajuću pozitivnu i toplu atmosferu koja će ih motivirati na pravilno postizanje ciljeva te će uz navedeno na adekvatan način biti sposobni zadovoljiti svoje potrebe ili pokazati frustracije nastale iz nezadovoljenih potreba. Odlika zlostavljača koji je sklon fizičkom kažnjavanju jest upravo agresivno ponašanje, a isto se tijekom života odnosno djetinjstva uči. Agresija sama po sebi nije urođena. Postoje djeca koja u dojenačkoj dobi imaju teži temperament, plačljiva su i razdražljiva, no osobe koje su odgovorne za pravilan rast i razvoj djece, moraju znati to prepoznati, razumjeti te na pravilan način djelovati u želji da takvom djetetu olakšaju iskazivanje vlastitih potreba i emocionalnih stanja. Djeca koja imaju "teži" temperament podložnija su agresivnom ponašanju u kasnijoj dobi, ukoliko se ista potiče ili tolerira kao prihvatljiva. Podučavanjem roditelja djelotvornijem ophođenju s djecom dolazi do velikih promjena u roditeljskom i dječjem ponašanju. U suradnji sa psiholozima roditelji uče zamjenjivati negativne izjave (prijetnje, uvrede, naredbe) sa pozitivnima te na taj način verbalno poticati dječje prosocijalno ponašanje. Isto tako roditelji se uče da izbjegavaju tjelesno nasilje kao kaznu u slučajevima kad se treba održati disciplina. (Vasta i dr.,1998.) Obzirom na navedeno, jako je važno educirati roditelje, ali i sve osobe koje sudjeluju u interakciji s djecom, o efektima pozitivne komunikacije i pravilnog ophođenja s djecom, posebice iz razloga što su u ulozi zlostavljača najčešće baš roditelji te su osobe koje rade u

institucijama jedini model odrasle osobe koja im ima priliku, ali i obvezu odnosno odgovornost, pokazati nešto drugačije od onoga na što su možda navikli u obiteljskom okruženju te ukazati na nepravilnost istoga.

3.2. Psihičko (verbalno) zlostavljanje

Grubo rečeno, sreća u nesreći kod fizičkog oblika zlostavljanja jest ta što je lakše uočljiv, dok ostali oblici zlostavljanja mogu ostati neprepoznati, a na taj način i ne bivaju uklonjeni. Psihičko odnosno verbalno zlostavljanje jest oblik zlostavljanja koji, ukoliko je prisutan, uvelike utječe na cjelokupan razvoj identiteta kod djeteta te koči njegov pravilan rast i razvoj. Psihičko zlostavljanje uvelike utječe na izgradnju pozitivne slike o sebi kod djece, a također i na razvitak samopouzdanja i samopoštovanja. Osobe koje su žrtve psihičkog nasilja u većini slučajeva imaju problema sa socijalizacijom u ranijoj, ali i kasnijoj dobi života. Negativno utječe na pravilno kognitivno, emocionalno, a često i fizičko funkcioniranje osobe odnosno djeteta. Za razliku od fizičkog oblika zlostavljanja, psihičko ili verbalno zlostavljanje ne ostavlja opipljive (vidljive) tragove na žrtvi, već na drugačiji način ostavlja trajne posljedice te ovisno o količini, intenzitetu i trajanju istoga, može prouzročiti potencijalno teži oporavak (ukoliko je on moguć u potpunosti) od posljedica istoga. Nadalje, kao što je već navedeno, žrtva (posebice ukoliko je riječ o djetetu) dijelom krivi sebe zbog onoga što joj se događa te je velika mogućnost da će osoba koja je proživljavala ili još proživljava zlostavljanje takve vrste funkcionirati i ponašati se na takav način i prema sebi, što znači da će takva osoba (žrtva) djelovati u skladu s određenim komentarima i suživjeti se s istima te će takvu sliku o sebi, na temelju konstantnog negativnog ponašanja, stvoriti i sama (o sebi) te će joj to otežati zdravo i normalno funkcioniranje u daljnjim odnosima tijekom života jer će se (nesvjesno) uvijek osjećati inferiorno i manje vrijedno što joj posljedično onemogućava osobni razvitak i uspjeh, a naposljetku i zadovoljstvo vlastitim životom što je jedna od osnovnih ljudskih potreba koje moraju biti zadovoljene kako bi osoba ostvarila svoj puni potencijal odnosno sreću. Prema Trbonji (2007) ovakav oblik nasilja postaje vidljiv tek preko indirektnih pokazatelja te se odvija uglavnom verbalnim putem, "počevši od obične primjedbe: "Od tebe nikad čestita čovjeka!" do bezličnoga dovođenja u pitanje same egzistencije djeteta: "Kamo sreće da se nikada nisi ni rodio!". Obzirom na navedeno, svaka osoba koja djeluje u interakciji s djecom mora imati razvijenu svijest o tome koliko mogu utjecati na oblikovanje druge osobe pa bilo da je riječ samo o "običnom komentaru" ili primjedbi. Stručne osobe trebaju biti educirane na

način da primjenjuju pozitivnu komunikaciju prilikom koje se primjenjuju ja-poruke, a iste djetetu (i ostalim sudionicima komunikacije) šalju kritiku ili primjedbu na drugačiji način od komunikacije koja je negativna te na kritizirajući način djeluje na sugovornika te potencijalno ostavlja posljedice. Naravno, ukoliko se takve situacije dogode nekoliko puta, ne može se reći da je riječ o psihičkom zlostavljanju, ali ako se negativno ponašanje ponavlja učestalo i to s ciljem da se druga osoba (dijete) uvrijedi, povrijedi, osjeća loše, kažnjava riječima i sl., tada se može reći da jest riječ o zlostavljanju. Nažalost, zlostavljanje ovog oblika češće ostaje neprimijećeno jer ga je teže prepoznati. Već je rečeno kako se različiti oblici zlostavljanja međusobno ne isključuju, već često idu "ruku pod ruku" jedan s drugim. Tako uz ostale oblike zlostavljanje, uglavnom je prisutno i psihičko zlostavljanje.

Psihičko zlostavljanje je odnos ili ponašanje kojom se zapostavlja, ugrožava, podcjenjuje, vrijeđa ili verbalno napada dijete, a najučestaliji oblici psihičkog zlostavljanja su: odbijanje/degradiranje (omalovažavanje djece u trenucima kada ono traži pažnju, blizinu i nježnost roditelja; uzeti dijete na "pik" s ciljem kažnjavanja ili ismijavanja), teroriziranje (sadrži prijetnje vezane uz fizičko nasilje, likvidiranje, napuštanje ili izlaganje djeteta zastrašujućim, smrtnim situacijama), izolacija (ne dopustiti djeci komuniciranje s drugom djecom), iskorištavanje/potkupljivanje, izbjegavanje/ignoriranje te zapostavljanje. (Buljan-Flander, 2003).

Obzirom da je gore spomenuta ismijavanje, treba se napomenuti razlika od zlostavljanja i bezazlenog humora roditelja koji nisu svjesni da dijete nije u stanju prihvatiti i shvatiti humor koji u sebi ima sadržane elemente sarkazma i sl. jer dijete u ranoj dobi shvaća sve doslovno, a posebnu težinu imaju riječi upućene od strane roditelja odnosno autoriteta usmjerene djetetu. Takav oblik humora je dio psihičkog oblika zlostavljanja, ali samo po sebi nije uvijek zlostavljanje iako njegovo često primjenjivanje može također imati posljedice na pravilan razvoj osobnosti djeteta, iz gore navedenih razloga (doslovno shvaćanje).

3.2.1. Pasivna agresija

Kao vrlo čest oblik zlostavljanja u međuljudskim odnosima može se navesti pasivan oblik agresije. Dok kod fizičkog oblika zlostavljanja dominira agresija kao način ponašanja te se uglavnom manifestira fizičkim posljedicama, kod psihičkog zlostavljanja pojavljuje se oblik agresije koja se naziva pasivna agresija. Zlostavljač pasivnom agresivnošću daje do znanja žrtvi da mu je nebitna ignorirajući njezinu prisutnost. Žrtva se prilikom takvog ophođenja osjeća manje važno i manje vrijedno te takav obrazac ponašanja također može ostaviti

posljedice na stvaranje vlastite slike o sebi te se može odraziti na razvoj samopoštovanja i samopouzdanja osobe. Za razliku od "otvorene" agresije koja se manifestira pretjeranim reagiranjem, impulzivnošću i nerijetko i fizičkim obračunom, kod pasivne agresije reakcija izostaje. Žrtvi je jasno da u odnosu nešto nije u redu, no ne može dokučiti što, dok druga strana svoje osjećaje i misli zadržava samo za sebe ne verbalizirajući problem. Dugotrajan oblik takve komunikacije jest vrsta psihičkog zlostavljanja te je jedna od odlika psihopatskih ličnosti koje imaju veću predispoziciju za biti/postati zlostavljač, nego li osobe drugih ličnosti.

3.3. Seksualno zlostavljanje

Pod pojmom seksualnog zlostavljanja podrazumijeva se svaka seksualna aktivnost izvedena bez pristanka druge osobe ili aktivnost usmjerena prema djetetu za koju ono samo nije svjesno što znači. Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja navodi slijedeće:

"Seksualno nasilje, uz obiteljsko, ulazi u dominantne oblike rodno uvjetovanog nasilja, to jest one vrste nasilja u kojima je u većini slučajeva počinitelj muškarac, a većina žrtava su žene. Rodno uvjetovano nasilje prisutno je u svim dijelovima svijeta bez obzira na kulturu i vremensko razdoblje. Žrtve su izložene psihičkom, fizičkom, seksualnom i ekonomskom nasilju te sustavnoj izolaciji koja ih čini još ranjivijima i izloženijima različitim oblicima nasilja."

(Narodne novine, 70/2018).

Također, isti Protokol seksualno nasilje definira kao ono koje je "uočljivo u širokom kontinuumu, od seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja, preko silovanja do trgovanja ženama radi prisilne prostitucije i/ili pornografije. Osim navedenih oblika u seksualno nasilje se ubrajaju i tradicionalne štetne prakse (poput sakaćenja ženskih spolnih organa), kazne za rodnu transgresiju i silovanje u ratu (Narodne novine, 70/2018), a prema podacima iz Protokola dijeli se na seksualno uznemiravanje, seksualno zlostavljanje i silovanje kao najteži oblik seksualnog zlostavljanja, prilikom čega se uznemiravanje odnosi na "seksualna ponašanja koja nužno ne uključuju fizički dodir te time osobu dovode u neugodan i ponižavajući položaj i izazivaju osjećaj srama". Spol i dob imaju najveću ulogu kada je riječ o rizičnim čimbenicima seksualnog zlostavljanja. Prema podacima Statističkog pregleda temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada Ministarstva unutarnjih poslova u 2016., u 92% slučajeva žrtve su bile ženskog spola, a navedeno je postotak samo u okviru prijavljenih

slučajeva. Iako je danas vidljiv pomak u odnosu na prijašnje stanje kada je riječ o prijavljivanju zlostavljanja nadležnim službama, zasigurno velik postotak ostaje neprijavljen zbog straha i srama žrtve te zbog bojazni za vlastitu budućnost, obzirom na to da su zlostavljači nerijetko skloni prijetnjama (što se može okarakterizirati kao psihičko zlostavljanje, uz ono fizičkog i seksualnog karaktera). Jedno od ključnih istraživanja seksualnog nasilja nad mladima (Stoltenborgh i sur., 2011.) ukazuje kako je u Europi 18% djevojaka i 7,6% mladića doživjelo neki oblik seksualnog nasilja, što je podatak temeljen također samo na slučajevima nasilja koji su prijavljeni. Kada je riječ o seksualnom zlostavljanju kod djece, statistika kaže kako su u većini slučajeva počinitelji muškarci, a pretežno (70-80%) su to osobe bliske ili poznate djeci. Seksualno zlostavljana djeca pokazuju seksualiziranost, teško razlikuju emocionalne od seksualnih relacija te mogu postati promiskuitetna. Navodi se kako dolazi i do poremećaja spolne identifikacije te se može javiti i fobično izbjegavanje seksualnih podražaja. Osobe koje sudjeluju u svakodnevnoj interakciji s djecom, bilo da su njihovi učitelji ili odgajatelji, imaju priliku primijetiti kod djece iskrivljenu percepciju seksualnosti na način da se prema drugoj djeci odnose na način na koji se zlostavljači odnose prema njima kada se govori o verbalnoj komunikaciji. Obzirom da djeca nisu dovoljno sazrela da shvate pojam seksualnosti i kontekst u kojem se koriste različiti izrazi koji se odnose na seksualnost, u stanju su upotrijebiti neke izraze u komunikaciji s vršnjacima koji su indikator i pokazatelj seksualnog zlostavljanja, stoga je jako važno pomno proučavati i slušati dijete u svim raspoloživim situacijama, ukoliko se sumnja na bilo kakvu vrstu zlostavljanja. Usporede li se svi oblici nasilja, seksualno nasilje, uz fizičko, moguće je lakše prepoznati od ostalih oblika nasilja, posebice uzme li se u obzir kako oba oblika ostavljaju velike i vidljive posljedice, kako na tijelu tako i na ponašanju djeteta.

3.4. Zanemarivanje

Zanemarivanje predstavlja nezadovoljavanje djetetovih osnovnih potreba poput odgovarajuće hrane, odjeće, grijanja, medicinske skrbi i školovanja. Također, zanemarivanje predstavlja i ostavljanje same kod kuće djece koja su premlada da se brinu o sebi te ostavljanje djece bez odgovarajućeg nadzora. (Buljan Flander, 2003, 122). Kada je riječ o zanemarivanju vrlo je teško pronaći pravi način reagiranja na isto ukoliko se uspješno prepozna jer, iako je riječ o zlostavljanju, zlostavljači u tom slučaju mogu biti nemarni roditelji koji nisu svjesni svoje roditeljske uloge, ali misle kako ono što rade nije toliki "bauk" pa im se teško pristupa.

Nadalje, kako se ovakav oblik zlostavljanja odvija uglavnom unutar djetetove najuže okoline i bez "svjedoka" teško ga je prepoznati, a i ukoliko se na njega sumnja, teško je biti u potpunosti siguran ukoliko se ne poznaje okruženje u kojem se dijete nalazi. Djeca koja doživljavaju ovakav oblik nasilja često pokazuju depresivna ponašanja, sklona su problemima u školi te kasnijim destruktivnim, autodestruktivnim i agresivnim ponašanjima.

Zanemarivanje se odvija na više razina, a to su: zanemarivanje djeteta kada je u pitanju zdravstvena odnosno medicinska briga koja može započeti već tijekom trudnoće (fetalno zlostavljanje), a odnosi se na neadekvatne uvjete koje dijete ima kada je u pitanju njegova prehrana, količina sna, sistematski pregledi i sl., zatim fizičko zanemarivanje djeteta koje se odnosi na neadekvatno mjesto za stanovanje djeteta, prevelika količina buke u prostoru gdje dijete spava i boravi, loši uvjeti za spavanje i sl., psihičko zanemarivanje koje se očituje u izrazito hladnom odnosu roditelja prema djetetu; roditelj zanemaruje potrebe djeteta za toplinom i ljubavlju te na iste ne reagira na adekvatan način prilikom čega se dijete osjeća usamljeno i odbačeno, a ukoliko je takav oblik zanemarivanja nastao u ranom djetinjstvu kod djeteta se razvija naučena bespomoćnost (pojam koji opisuje stanje djeteta kod kojeg potrebe nisu bile zadovoljavane unatoč njegovom izražavanju istih te je obzirom na to naviknuto da ga nitko "ne čuje" te da nije vrijedno niti zahtijevati zadovoljenje tih potreba) te naposljetku, edukativno zanemarivanje koje se odnosi na nedostatak pomoći prilikom učenja i odvijanja edukativnih procesa, a prema Wiliamsu (1993) može se pojaviti i ukoliko su kod roditelja prisutna velika očekivanja kod rezultata djeteta, ne obazirući se na ono što dijete želi i osjeća te koji su njegovi interesi i afiniteti tijekom školovanja i obrazovanja.

4. Posljedice zlostavljanja

Do sada je u ovom radu bilo govora o nekim posljedicama koje su mogući ishod zlostavljanja, no posljedice su mnogobrojne, trajne i jako opasne za žrtvu, stoga je neophodno detaljno se posvetiti istima kako bi se važnost prevencije i suzbijanja zlostavljanja izričito naglasila te kako bi, uz navedeno, edukacija o zlostavljanju i svemu onom što ono obuhvaća bila također naglašena kao obvezna za sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa kod djece, ali i svih onih koji imaju mogućnost susresti se s potencijalnim žrtvama. Posljedice zlostavljanja mogu se odraziti na bilo kojem segmentu razvoja kod neke osobe te kod odraslih osoba mogu utjecati na kvalitetu budućeg života i daljnji razvoj osobnosti odnosno nakon proživljenog zlostavljanja velika je vjerojatnost da će i sami u nekom trenutku postati zlostavljači, stoga kada je riječ o posljedicama zlostavljanja, kobne su za odrasle, a posebice za djecu. Činjenica jest da je velika većina zlostavljača i sama u nekom trenutku svoga života bila žrtva nasilja, stoga nasilje vidi kao rješenje i "metodu" ophođenja u odnosima. Karikirano rečeno, osoba nekada nije imala priliku suprotstaviti se zlostavljaču, stoga će u budućim odnosima moći pokazati superiornost ("tko je glavni") kako bi dokazala sama sebi da nije ono što mu je usađeno od strane zlostavljača, iako ustvari ima jako nisko mišljenje o sebi, koje je posljedica zlostavljanja. Može se reći kako je to začarani krug. Već je rečeno kako agresija stvara novu agresiju pa tako i zlostavljanje može stvoriti novo zlostavljanje, ukoliko se na njega pravovremeno ne reagira ili prevenira. Posljedice zlostavljanja mogu biti destruktivne za žrtvu pa čak i dovesti do autodestruktivnosti koja, u krajnjem slučaju, rezultira samoubojstvom. Zlostavljanjem se žrtvu obezvređuje, daje joj se do znanja kako ništa ne vrijedi te joj se poručuje kako se nema smisla niti boriti protiv istoga. Zlostavljači se nerijetko služe prijetnjama kako bi kod žrtve razvili osjećaj straha te zbog toga takvo zlostavljanje ostaje neprijavljeno. Također, pobuđuju i osjećaj srama kod žrtve tako da ona posljedično sebe krivi zbog onoga što joj se događa, što nam dokazuje koliko zlostavljanje može uništiti samopouzdanje i vlastitu sliku o sebi. Što je ranija dob žrtve, posljedice zlostavljanja su pogubnije i dugotrajnije te se iste teže otklanjaju kasnije. Prema Ajdukoviću (2001) zlostavljanje u djetinjstvu ima neposredne i dugoročne učinke na pet područja psihosocijalnog razvoja (neurološki i intelektualni, školski uspjeh i životna očekivanja, socio-ekonomski razvoj, socijalne odnose i ponašanje te mentalno zdravlje u cjelini). Dijete koje je odrastalo u disfunkcionalnoj obitelji te proživljavalo zlostavljanje bilo kakvog oblika, u odrasloj će dobi razviti nepovjerenje prema drugima te vrlo teško razvija zdrave međuljudske odnose. Ukoliko je žrtvi usađeno vjerovanje kako je nesposobna za uspjeh na bilo koji način, vrlo vjerojatno se

neće truditi dokazati suprotno te njezini potencijalni neće biti iskorišteni. Zlostavljanje u ranom djetinjstvu osobu može oblikovati na način da se niti sama neće truditi kasnije u životu zadovoljiti svoje potrebe zbog izrazito negativne slike o sebi, a potencijalno će tražiti osobe slične zlostavljaču te ih zadržavati u svom okruženju kako bi (nesvjesno) održavala takvu viziju sebe. Nadalje, kod seksualnog oblika zlostavljanja kod žrtve se ne može razviti zdrav pojam seksualnosti, a bilo kakav kontakt s drugom osobom može postati odbojan ili može imati iskrivljenu percepciju o odnosima na način da poistovjećuje seksualnost i emocionalnu intimnost. Kod osoba koje su žrtve nasilja mogu se razviti dugoročne i kratkoročne posljedice, a u obje ubrajamo poteškoće sa spavanjem, loš ili pojačan apetit, anksioznost, potencijalan razvoj agresivnog ili izrazito depresivnog ponašanja, dugotrajni stres kojemu se žrtva izlaže, psihosomatske bolesti, nastanak trauma, PTSP (posttraumatski stresni poremećaj), nisko samopoštovanje i samopouzdanje, iskrivljena slika o sebi, nemogućnost samostalnog funkcioniranja ili pak povlačenje u sebe i nemogućnost komunikacije i zdrave socijalizacije, loša koncentracija, razvijanje ovisnosti o alkoholu i drogama, napadaji panike, povučенost, nesigurnost itd. Posljedice zlostavljanja su mnogobrojne te žrtve nakon proživljenog zlostavljanja, u velikom broju slučajeva, ne mogu nastaviti funkcionirati u svakodnevici, ukoliko ne liječe posljedične simptome.

5. Uloga odgojitelja u prepoznavanju zlostavljanog djeteta

U radu je rečeno kako zlostavljanje ima teže posljedice ukoliko se proživljava od ranog djetinjstva, stoga je zlostavljanje bilo kojeg oblika važno prepoznati, uočiti te na njega adekvatno reagirati. Obzirom da odgojitelji svakodnevno provode određeno vrijeme sa skupinom djece, imaju mogućnost uvidjeti znakove koji ukazuju na to da je dijete na bilo koji način zlostavljano. Vrtičke skupine, koliko je to u mogućnosti, su organizirane na način da ista odgojiteljica prati skupinu od jasličke do predškolske dobi, što znači da djecu u skupini vremenom upoznaje što joj omogućava na vrijeme prepoznati eventualne promjene u ponašanju djeteta koje mogu ukazivati na pojavu zlostavljanja. U odgojno-obrazovnim ustanovama, odgojitelji imaju veliku važnost odnosno odgovornost u što je moguće ranijem prepoznavanju bilo kojeg oblika zlostavljanja. Jako je važno ne predstavljati zlostavljanje kao nešto negativno odnosno nešto čega se treba sramiti. Kod djece treba razviti svijest o tome što je dobro, a što loše, ali na način da se zlostavljanje ne prikazuje kao nešto što se događa nekom drugom, već ga treba predstaviti kao nešto što je prisutno oko nas, ali na što se svakako treba reagirati. Prvi korak u prevenciji zlostavljanja u tako ranoj dobi jest upoznati djecu s njihovim pravima. Djeca roditelje gledaju kao autoritete te im je teško roditelje gledati kao "negativce" odnosno osobe koje rade nešto loše. Obzirom da odrastaju u okruženju gdje se to tolerira (ukoliko se nasilje odvija u obitelji), djeca ga vide kao nešto normalno i svakidašnje. Često se događa da se dijete nađe u ulozi 'spasitelja' te ukoliko se zlostavljanje odvija među partnerima ono krivi sebe zbog nastalih situacija nasilničkog karaktera te ih pokušava ispraviti. Također, kod djece se mora na adekvatan način približiti pojam seksualnosti kako bi znali prepoznati elemente seksualnog zlostavljanja, a isto je moguće upotrebom različitih slikovnica, radionica, kroz razgovor primjeren uzrastu i sl. Djeca seksualnost ne doživljavaju kao odrasli, kod njih ona još nije razvijena, stoga nerijetko kada je seksualno zlostavljanje u pitanju, ne znaju o čemu se radi te o tome šute. Iz tog razloga potrebno je uputiti i educirati djecu o svim vrstama i oblicima zlostavljanja te što se pod pojmom zlostavljanja može smatrati. Također, oblik nasilja koji nije spomenut u radu jest međuvršnjačko nasilje koje se odvija među djecom iste dobne uzrasti. Odgojiteljeva uloga jest da nasilje prevenira ili ukoliko do njega dođe isto suzbije na način da u suzbijanje istoga uključi sve sudionike skupine, ali i njihove roditelje, a po potrebi i nadležne službe, ukoliko se procjeni da roditelji zlostavljanje podržavaju odnosno provode u obiteljskom okruženju. Rečeno je kako se zlostavljanje odvija, u velikom broju slučajeva, u obitelji, stoga odgojiteljeva uloga mu nalaže da bilo kakvu sumnju na isto prijavi Centru za socijalnu skrb, no zbog straha od krive procjene ili posljedica prijave, u praksi se to češće ne događa nego događa,

što je jedan od razloga zašto se statistički podatci ne podudaraju sa stvarnim stanjem kada je riječ o zlostavljanju. Također, jedan od razloga neprijavlivanja zlostavljanja jest taj što ono ostaje neprepoznato, upravo u situacijama kada dijete nije upućeno u pojam zlostavljanja te ne može prepoznati da se ono događa baš njemu/njoj. Obzirom na navedeno, edukacija djece o zlostavljanju, njegovim oblicima i posljedicama je velika obveza koju je odgojitelj/ica dužan/a ispuniti. Može se reći kako je uloga odgojitelja u slučajevima zlostavljanja dvojaka. Uz navedenu edukaciju djece, važno je prepoznati isto te na njega reagirati.

6. Pomoć žrtvama zlostavljanja

Rad sa žrtvama zlostavljanja temelji se na osvještavanju žrtve o onome što nasilje jest. U velikoj većini slučajeva žrtva opravdava počinitelja ili banalizira njegove postupke nastojeći ih sebi prikazati kao nešto što nije tako strašno odnosno ne može se nazvati nasiljem. Prilikom rada s osobama koje su proživjele nasilje jako je važno ukazati žrtvi na sve što nasilje uključuje i ohrabriti ju kako bi sebi mogla priznati da je ona žrtva i nositi se s takvim saznanjem. Također, jako je važno osobi koja je žrtva objasniti kako nije ona kriva za ono što joj se događa te ju poticati da razgovara o onome što joj se dogodilo kako bi se naposljetku oporavila (u mjeri u kojoj je to moguće). Sam oporavak ovisi o mnogobrojnim čimbenicima kao što su vremensko razdoblje u kojem je žrtva bila zlostavljana, vrsti zlostavljanja, intenzitet odnosno učestalost istoga i drugi. Veliki utjecaj na posljedice i rad na oporavku žrtve ima i činjenica da li je odnos počinitelja bio uspostavljen prije no što je započelo zlostavljanje odnosno da li je žrtva zlostavljana zlostavljana od strane bliže osobe u koju je imala povjerenja. Ukoliko se radi o bližoj osobi, povjerenje kod žrtve je uvelike narušeno i prema ostalim osobama, a posebice stranim nepoznatim osobama, stoga je tada posebno važno biti strpljiv i polako graditi povjerenje kod žrtve kako bi bila u stanju razgovarati o onome što se dogodilo. Nadalje, obzirom da su djeca 'djeca' i da sama nisu u mogućnosti suprotstaviti se zlostavljaču, na odraslim osobama je dužnost i odgovornost da nasilje prepoznaju te da na isto reaguju. Naglasak je na tome da se djecu educira o nasilju na način da ga budu sposobna prepoznati te da se o istome govori otvoreno, bez stvaranja osjećaja da je zlostavljanje nešto o čemu se ne smije govoriti i čega se treba sramiti. Djeca u ranoj dobi ne mogu sama znati što je dobro, a što loše. Tu je ključna uloga odrasle osobe koja je odgovorna pokazati djetetu odnosno naučiti ga da samostalno rasuđuje kada se radi o nečemu što ne ulazi u granice normalnog ophođenja prema drugoj osobi, bilo da se radi o djetetu ili odrasloj osobi. U radu je već rečeno kako nasilje stvara nove zlostavljače, stoga je nerijetka pojava da zlostavljano dijete iz obitelji u kojoj se odvija zlostavljanje postaje zlostavljač, primjerice u svojoj vrtićkoj skupini te se prema drugoj djeci odnosi nasilno. Tada posebice treba biti na oprezu jer je dijete navedeno u primjeru duboko traumatizirano te su njegovi postupci posljedica vlastitog zlostavljanja. Oštrim pristupom te neadekvatnim ponašanjem prema takvom pojedincu može se samo pogoršati situacija.

Primjer. Lana je djevojčica od 6,5 godina. Tijekom kratkog boravka na dječjem rođendanu primijećeno je kako prema vršnjacima pristupa agresivno i nametljivo. Nema razvijene

socijalne kompetencije i empatičan odnos prema ostalim sudionicima dječjeg rođendana, već nasilno otima predmete drugoj djeci iz ruku te se koristi fizičkom snagom kako bi postigla svoje ciljeve (drugo dijete spuštalo se toboganom; Lana nije imala strpljenja čekati svoj red, već je dječaka nasilno odgurnula s tobogana). U vremenu proslave, Lana je na oku imala vidljivu masnicu oko desnog oka. Bilo je jasno kako je Lana dijete koje ima nezadovoljene potrebe te kako na neadekvatan način pokušava iste zadovoljiti pristupom na koji je naviknuta odnosno onim kojeg poznaje kao "normalan". Komentari nadležnih osoba koje su bile zadužene za brigu i animaciju djece bili su ovakvog tipa: "Pogledaj kako je divlja.", "Kako je samo zločesta.", "Razmaženo derišće." i sl. Uzme li se u obzir potencijalna situacija koju Lana doživljava kod kuće, takvi komentari za Lanu mogu biti samo dodatan okidač za daljnje slično ponašanje. Frustracija će i dalje rasti, Lanine potrebe će biti nezadovoljene, a njezino ponašanje može eskalirati u puno gore tijekom vremena te može postati destruktivna prema drugima, ali i autodestruktivna. Ukoliko se Lani priđe s empatijom, dajući joj do znanja kako netko ima razumijevanja za njene postupke, Lana će tijekom vremena shvatiti kako postoji i drugačiji način zadovoljenja potreba te će, uz pomoć, promijeniti pristup prema drugima, kao što je promijenjen pristup prema njoj u odnosu na onaj na kojeg je naviknuta. Također, Lana će uvidjeti da postoji netko kome je stalo do onoga što joj se događa i neće primiti poruku kako je ona ta koja je loša, koju treba mijenjati, kako je ona "divlja" i sl. Iz primjera je vidljivo kako postoje dvije krajnosti prilikom reakcije na Lanine postupke, ali i dvije krajnosti što se tiče perspektive iz koje se gleda Lanino ponašanje. Lana je u očima promatrača dijete kojemu treba pomoć ili "divlje zločesto" dijete. Upravo zbog navedenog, nužna je edukacija onoga tko pristupa djetetu te je na bilo koji način dužan dijete skrbiti. Bilo koja osoba koja je svjesna onoga što se može kriti u Laninom slučaju neće na takvo ponašanje reagirati ružnim komentarom, već će prići Lani s empatijom i toplinom te će pokušati shvatiti zašto se dijete ponaša na takav način i što je u pozadini uzrok takvog ponašanja. Kada je riječ o zlostavljanju te radu s osobama koje su žrtve nasilja, najveći naglasak jest na edukaciji. Znakove zlostavljanja će moći prepoznati samo osoba koja je upoznata s uzrocima neadekvatnih ponašanja te koja zna da osobi koja je zlostavljana treba razumijevanje i potpora, umjesto osude.

7. Zaključak

Kada je riječ o zlostavljanju, svaka osoba koja sudjeluje u interakciji s potencijalnim žrtvama mora biti educirana o oblicima zlostavljanja te znakovima koji na isto upućuju kako bi ga u praksi bili sposobni prepoznati. Također, navedene osobe moraju biti educirane o brojnim posljedicama koje zlostavljanje ostavlja na žrtvi te kako pogubno može utjecati na tijek njenog budućeg života. Osoba koja je svjesna posljedica koje zlostavljanje nosi sa sobom, uvijek će prijaviti potencijalno nasilje odnosno bilo kakvu sumnju na isto, a svakako će pokušati prevenirati bilo kakav oblik zlostavljanja ukoliko za to ima mogućnost i priliku. Odgojitelji su osobe koje, uz obitelj, provode količinski mnogo vremena s velikim brojem djece, a kako je statistički pokazano (kada je riječ o prepoznatim zlostavljanjima na koje se reagiralo te su pravno zabilježeni) da se zlostavljanje u većinskom broju slučajeva odvija upravo u obiteljskoj zajednici, dužni su svaku sumnju na isto prijaviti Centru za socijalnu skrb. Također, uloga odgojitelja jest komunikacija s roditeljima i edukacija roditelja o načinima komunikacije koji su poželjno primjenjivi u odnosu s djecom kako bi na adekvatan način primali njima upućene poruke te kako bi njihov sadržaj bio shvatljiv i prilagođen dobi djeteta. Kroz različite dnevne aktivnosti, odgojitelj/ica je u prilici približiti djeci pojam zlostavljanja (posebice seksualnosti, obzirom na to da je u ranoj dobi ono tabu tema) te ga se ni u kojem slučaju ne smije predstavljati kao pojavu koje se treba sramiti i o kojoj se ne razgovara, a također djecu je potrebno naučiti njihovim pravima u svrhu toga da njihovo kršenje bude prepoznato i od njih samih. Odgojiteljeva uloga jest pružiti djetetu primjer zdravog i ispravnog odnosa punog poštovanja i topline, a koji žrtve obiteljskog nasilja često nemaju priliku upoznati. Odgojiteljeva uloga zahtijeva objašnjenje onoga što je dobro, a što ne i zašto. Uz navedeno, kod djece se kroz odgojno-obrazovni proces razvija empatija stoga je odgojiteljska uloga upoznavanje djece s načinima na koji bi žrtvi nasilja mogli pomoći odnosno ukazati im važnost prijavljivanja svakog uočenog oblika nasilja ili sumnje na isto. Svojim djelovanjem treba stvarati pozitivno ozračje i prijateljsku atmosferu kako bi u skupinama prevenirao/la vršnjačko nasilje koje je moguće među djecom. Osoba educirana o posljedicama zlostavljanja svjesna je kako one mogu biti pogubne i dugotrajne te koliko mogu smanjiti kvalitetu života kod žrtve, stoga nikada neće dopustiti da sumnja na zlostavljanje ostane samo – sumnja. Trudom, radom, upornošću i edukacijom nastojat će napraviti sve što je potrebno kako bi spriječila pojavu zlostavljanja, ali i reagirati u skladu sa svojom dužnošću

(neovisno o potencijalnim vlastitim dvojnim osjećajima). Uloga odgojitelja/ice jest da djetetu osigura pravilan psihofizički razvoj onoliko koliko je moguće te da vlastitim ponašanjem djeci pruža model pozitivnog i adekvatnog ponašanja prema drugima, stoga je potrebno prvenstveno radom na sebi učiti i primjenjivati metode pozitivne i podržavajuće komunikacije. Svaka osoba odgojiteljske profesije mora biti svjesna vlastitog djelovanja te posljedica koje ono sa sobom nosi, stoga je uloga odgojitelja/ice u prepoznavanju zlostavljanja neizostavna te mora biti shvaćena ozbiljno te se u skladu s njim uvijek mora reagirati.

8. Literatura

Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. i Sušac, N. (2012). *Istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj*, *Ljetopis socijalnog rada*, 367-412.

Ajduković, M. (1999). Utjecaj zlostavljanja i zanemarivanja djece u obitelji. *Revija za socijalnu politiku*, 1(3), 269-276.

Berk, L. E. (2007). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Bilić, V. i Zloković, J. (2004). *Fenomen maltretiranja djece: prepoznavanje i oblici pomoći obitelji i školi*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Bilić, V., Buljan Flander, G. i Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb: Slap

Bulatović, A. (2011). Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolskog uzrasta. *Život i škola*, broj 27, 211-221.

Buljan Flander, G. (2000). *Seksualno zlostavljanje*. Zagreb: Potpora

Buljan Flander, G. i Kocijan-Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M.

Buljan Flander, G., i Karlović, A. (2010). *25 pitanja (i odgovora) za stručnjake o postupcima pri otkrivanju zlostavljanja djece*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba

Brajša-Žganec, A. (2003.). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Milanović, M., Gabelica Šupljika, M., Jukić, I., Modrić, N., Pleša, A., Profaca, B., Starc, B., Šarić, M., Žižak, A. (1998). *Pomozimo im rasti, psihološka pomoć i potpora odgojiteljima*. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa RH, UNICEF

Miljević-Ridički, R. (1995). Zlostavljanje djece: oblici zlostavljanja i njihovo prepoznavanje. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 4, No. 4-5 (18-19).

Narodne novine na adresi: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_08_70_1418.html (17. lipnja 2019.)

Pavlović, Š. (2013). *Kazneni zakon*. Rijeka; Libertin Naklada.

Pećnik, N. (2003). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Šarić, M. (2011). Stavovi i znanja zdravstvenih djelatnika o zlostavljanju i zapuštanju djece. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, Vol. 7, broj 25.

Trbonja, A. (2007). *Kako prepoznati nasilje nad djecom i pomoći djetetu žrtvi nasilja*. Mostar: Martino.

Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

WHO (World Health Organization) na stranici:

https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/en/ (20. lipnja 2019.)